

FALU PESTEN

A pesti Duna-parton, a Szent István körüttől északra eső, a város felől a Váci út, Dráva utca által határolt, a XIX. század végétől épült városrész az Újlipótváros, melyet lakóinak egy része egy ideje Falunak hív, illetve keresetlenül Újzsélandként említ. A volt ipari negyed mai arculata 1928 után alakult ki, centrumában a Duna-parti Szent István parkkal, illetve a historizmus, az art deco és a Bauhaus modorában épült bérházakkal. Tény, hogy Újlipótváros nem pusztán építészetét tekintve tartozik Budapest jobb negyedei közé. Errefelé többen tartoznak a középosztályhoz, mint a mélyszegénységben élőkhez... Mindez visszatükröződik a telek- és lakásárakban: Újlipótvárosba költözni nem olcsó mulatság, ott élni viszont tagadhatatlanul kellemes. Kulináris meglepetésekkel szolgáló vendéglők, bisztrók, cukrászdák, jobb könyvesboltok és borboltok sorakoznak egymás mellett, egyaránt van hol reggelizni és későn vacsorázni. A középosztály városi mulatsága a mindennapi rafinált fogyasztás, ennek megfelelően is alakult át a környék.

Az északabbra lévő, szegényebb, részben továbbra is ipari negyedektől, az Angyalföldről, Vizafogóról levált városnegyedek már a két háború között a modern, urbánus középosztálybeli életformát élni akaró s ahhoz tehető társadalmi csoportok vették birtokba, de szó sem volt arról, hogy az azonos legyen egy szekuláris zsidó negyeddal. Épp ellenkezőleg: az egész XIII. kerület, tehát Újlipótváros, az Angyalföld és a Vizafogó egyike volt, s máig maradt is Budapest azon ritka kerületeinek, amelyeken a nagyvárosi sokszínűség nem pusztán teoretikus álmom. Azaz a magyarországi, illetve budapesti társadalmi viszonyokon belül a lehető legtöbbféle kulturális háttérrel, eltérő anyagi viszonyok között élő városlakó él itt, akik számára nem pusztán retorika a nyugatias nagyvárosiasság türelmes szelleme, amelyben nem a gettólakók, hanem a párbeszédben élők játszhatják a főszerepet. A helyi, nyomtatva is megjelenő színes magazint, a *Lipóciát* s annak különféle mutációit megtöltik a kulturális hírek, híres írók élnek és halnak meg errefelé, az emléktáblák sűrűsége sem átlagos, a Duna-parthoz közeli házakban számos kiválóság élt, s akkor még szót sem ejtettünk a szájhagyományról, miszerint hol lakott például Aczél György, s ki költözött lakásába, aztán kinek adta el, és mennyiért árulják az egykori kulturcézár otthonát.

De az is igaz, hogy a magyar melting pot, azaz olvasztótégely éppoly szerény méretű, mint amilyen törekeny. Igazság szerint minden nyugati analógia felületes és téves. Hiszen 1938 után a zsidótörvények, 1944-ben a csillagos házak, az ostrom, a széjjellőtt város, majd 1945 után munkásnegyedek építészeti normái eltérően, de mind nyomot hagytak a XIII. kerület és Újlipótváros szellemén; valójában az a kész csoda, hogy 1989 után a városnegyed még mindig elég jó állapotban volt ahhoz, hogy a politikai szabadság megérkezése, ha részlegesen is, de kézzelfogható városi tapasztalatokká legyen lefordítható. (A Szent István körút túloldalán, tehát az Ólipótvárosban élők például jól tudják ezt: a Parlament környékén esténként néptelen utcákon vág át a gyanútlan látogató, aki a sötét ablaksorok között haladva érti meg, hogy mit jelent, hogy az V. kerület lakásainak jelentős részéből iroda lett, azaz a városrész este hat után halott. Innen nézvést Újlipót maga a mennyország.)

Számos, részben összefüggő, részben független ok egymásra rakódása, leülepedése vezethetett arra, hogy a városnegyedben jelenlévő szekuláris zsidó lakosság az elmúlt években lassan s önkéntelenül, de végül mintegy 'lét-rehossa' a virtuális Falut, amely mára, finom kommunikációs technikák gyakorlatában létező, de érzékelhető kulturális identitássá lett – egymást érő utcai eseményekkel, rafinált rendezvényekkel, blogokkal, az önreflexió megannyi fórumával.

Az identitásteremtés szabadságát élvező modern városlakók, mindazok tehát, akik eddig is jól megvoltak Újlipótvárosban, addig beszéltek arról, hogy miféle helyen élnek, addig-addig vicceltek saját magukkal, míg aztán lassan-lassan összehordták, működőképes fantommá tették, igazi homogen közeggé saját világukat: azaz, a Falut, a Gemeinschaft önironikus, távolságtartó és teremtő, de közben kedélyesen, bensőségesen használt retorikájára épülő metaforát, amelyet saját életük igazol vissza.

Ez a mégoly rafinált szójátékokon is alapuló, számtalan metasztintű utalást használó, minden mozzanatában ironikus kulturális kódrendszer: végül csak komoly lett, mégiscsak az otthonosság keresésével függ össze. (A Falu szellemének megjelenítőjeként számon tartott Bächer Iván, baloldali, falusi író Teknős Miklós fotográfiáival illusztrált kötete, a 2010-ben megjelent *Megyék Budára – Újlipótkötet* ennek a fordulatnak egyik érdekes dokumentuma. Az önironikus viccből – amelynek elég sok köze volt a Freud által oly megkapóan elemzett zsidó vicc hagyományához – hirtelen költői vallomás lett: Buda idegen területté vált, s Újlipótváros: biztonságos faluvá, azaz – számos értelemben, de félreérthetetlenül – zsidó negyedde.

Újlipótvároson kívül, kulturálisan neutrális, mindössze a középosztálybeli kommunikációs normá[i]k emlékeit őrző budai mellékutcában élő megfigyelőként nem tudok megszabadulni attól a gyanútól, hogy a kontextuális identitások laza szövetéből végül hirtelen összeálló zsidó önazonosság: a Falu igénye összefüggésben áll az antiszemitizmus elmúlt 20 év alatt tapasztalt lassú és kérlelhetetlen növekedésével. A '80–90-es évek kódolt kulturális antiszemitizmusa ma már csak emlék, annak helyét rég átvette a kőkemény politikai antiszemitizmus, a Jobbik militáris neonáci valósága, amelyet semmiféle cukiságkampány nem fed el. (Nem emlékszem olyan Goebbels-szövegre, amely merő iróniából bókolt volna a német zsidóknak.) Ebben a helyzetben – nem túl bonyolult ok-okozati összefüggésrendszer az, amit követnünk kell – az igazi falu vélt vagy a városban élők által hitt előnyei jelennek meg az újlipótvárosi Falu retorikájában. A tagjait feltétel nélkül elfogadó, ismerő, védő közösség ereje, a magától értetődőség biztonsága, a kiismerhetetlen nagyváros helyett a vidékies nyugalom, a transzparencia mítoszának felidézése, kihasználása: még akkor is, ha ezt szó szerint (senki, de) senki nem gondolja komolyan. Ellenben nyilván a Falu minden tagja nevet is azon, hogy ki nem mondottan, de magától értetődően a zsidók falvában él, amikor a XIII. kerületben lakik. És ezen az sem változtat, hogy sejtelmünk sincs arról, hogy Újlipótváros lakóinak mekkora része tekinti magát nyilvánosan zsidónak, mekkora vallja azt be egy szűk csoportnak, s hányan vannak, akik legfeljebb otthon, azaz titkon mernek zsidók lenni.

Így lett hát nekünk, pestieknek egy falunk. Így jött létre egy írásban, beszélgetésben, kommentekben: a beszéd és nyelv alakzataiban létező virtuális zsidó negyed, annak megfelelően, hogy létrehozóinak mindennapi életében kulturális származásuk szerepe metaforikus, és nem magától értetődő.

Talán jelen szöveg jegyzőjének, írójának élettörténetétől nem függetlenül került, kerülhetett ez az írás, kétségkívül ambivalens beszámoló a *Látó* hasábjaira, egy olyan kontextusba, amelyben igazán igyekeztem, igyekszem világosan elmondani, hogy mi is történt innen pár száz kilométerre északra. Az is ennek a szövegnek a vízvonal alatti része, hogy attól tartok, Újlipótváros egyik fontos közösségi terében, a pozsonyi úti Láng tékában nem szoktak *Látót* kérni, s ha valaki ezt teszi, akkor azt okos szóval az Írók boltjába küldik, pár villamosmegállóval odébb. (Budapesten egyetlen könyvesboltban kapható számos fontos magyar nyelvű kulturális folyóirat, így a *Látó* is.)

Régi lecke ez: Marosvásárhely és Budapest között nem ugyanannyi a távolság, mint például Pest és Vásárhely között. Ez a sajátos viszony javarészt független a mi Falunktól: de attól még figyelemre méltó.

Mindenesetre mégis az történt, hogy egy olyan kulturális lapban számolok be egy pesti divatról, melyet egy olyan városban adnak ki, amelynek lakóit akár meg is lepheti mindez, olvasóinak egy része viszont – reményeim szerint – épp a Faluban ülve olvashatja mindezt. Kevés jobb példát ismerek a kulturális terek és cserék bonyolult viszonyrendszerére, a nemzeti kultúra gyakorlatának kiismerhetetlenségére és normatív illúziójának tarthatatlan ostobaságára.

Nem tudom, meddig létezik a Falu mifelénk. Nem tudom, meddig lesz szüksége sok városlakónak erre a retorikára, a magán- és nyilvános beszéd határfalát bontó és újraépítő szójátékra, amely a közvetlenség illúziójával ajándékozza meg azokat, akik – ha jól értem – egyre kevésbé vannak a saját városukban otthon.

S ezt talán érdemes mindannyiunknak megjegyeznünk.